

General Erich Ludendorff'un Gözünden Topyekûn Bir Savaş Olarak Birinci Dünya Savaşı

The First World War as Total War from the Perspective of General Erich Ludendorff

Merve Esra ÖZGÜRBÜZ*

Öz

Birinci Dünya Savaşı sadece bölge değil nüfus bakımından da bir dünya savaşıdır. Seferber edilen asker ile tahsis edilen kaynaklar göz önüne alındığında önceki bütün savaşları geride bırakır. Endüstrisi gelişmiş devletlerin güçlü olduğu savaşta son teknoloji; özellikle top, uçak, denizaltı, tank ve zehirli gaz kullanımı noktasında etkin rol oynar. Savaşın henüz başında denizaltı ile uçak gücünün kumandanlar tarafından hafife alınmasına rağmen söz konusu silahlar, savaş süresince daha çok kullanılmaya başlanır ve geliştirilir. Gelişen silahlarla birlikte stratejiler değiştirilir. Savaşta altmış beş milyon insan seferber edilir, sekiz milyondan fazla insan ölür, yirmi bir milyon insan yaralanır, Avrupa kıtasındaki eski imparatorlukların dördü yok olur. O güne dek yaşanan en şiddetli savaş olan Birinci Dünya Savaşı'nın yankıları sadece savaş alanında değil, yazın dünyasında da kendini gösterir. Dünyadaki büyük dönüşümün izleri, savaşa şahit olan isimlerin anılarında mevcuttur. Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılarak "topyekûn savaş" kavramı bağlamında Birinci Dünya Savaşı'nda yaşanan dönüşüm ve söz konusu dönüşümün Erich Ludendorff'un hatrat kitabına nasıl yansdığı üzerinde durulacaktır. Topyekûn savaş uzunca zamandır kullanılagelmiş bir kavram olmasına rağmen kavramın akademik bakış açısıyla incelendiği ve irdelendiği yayınlar sınırlıdır. Dolayısıyla bu kavramın bizzat Birinci Dünya Savaşı'nı deneyimleyen bir generalin tecrübeleri aracılığıyla irdelenmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Topyekûn savaş, Birinci Dünya Savaşı, Teknoloji, Seferberlik, Hatrat

Abstract

The First World War is a world war, not only in terms of region, but also in terms of population. It left all previous wars behind regarding resources provided and troops mobilized. The latest technology played an active role in this war, especially guns, airplanes, submarines, tanks and poison gas, which gave developing countries an industrial advantage over other nations. Submarines and airplanes were used and developed much more frequently during the war, although their performance was considered inadequate by commanders at the beginning of the war. As weapons developed, so did war strategies. Sixty-five million men were mobilized, more than eight million died, twenty-one million were wounded, and four of the old empires on the European continent perished in the war. The repercussions of the First World War, the most intense battle to date, can be felt not only on the battlefield but also in the world of literature. The traces of the great upheaval in the world can be found in the memories of the people who witnessed the battle. This study uses the method of document analysis to shed light on the transformation of the First World War in the context of the concept of "total war" and its reflection in the memoirs of Erich Ludendorff. Although the concept of total war has been

Makale Geliş Tarihi: 24.07.2023. Makale Kabul Tarihi: 05.09.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: ÖZGÜRBÜZ, Merve Esra. "General Erich Ludendorff'un Gözünden Topyekûn Bir Savaş Olarak Birinci Dünya Savaşı". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 18/35, (Aralık 2024): s. 273-295. DOI: 10.19060/gav.1601718

* Dr. Öğretim Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mail: mervesrapolat@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0616-5071.

used for a long time, few publications examine and analyze the concept from a scholarly perspective. It is therefore important to examine this concept through the experiences of a general who lived through the First World War himself.

Key Words: Total war, World War I, Technology, Mobilization, Memoirs

Giriş

Bir Topyekûn Savaş Olarak Birinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı, tarzı ve doğası bakımından önceki çatışmalardan belirgin şekilde farklılık gösterir. Bu savaş, endüstriyel üretim kapasitelerinin ve yeni teknolojilerin kitlesel olarak kullanıldığı ilk büyük çatışma olması nedeniyle modern savaşın başlangıcı kabul edilir.¹ Siper savaşları, kimyasal silahlar, tanklar ve uçaklar gibi yenilikler; savaşın hem stratejik hem de taktiksel yönlerini kökten değiştirir.² Söz konusu değişiklikler, savaşın taraflar arasında büyük ölçekli bir yıkıma ve toplumsal yapıların yeniden şekillenmesine yol açar. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı ile devam eden süreçte uygulanan yoğun şiddet ve yıkım, Ernst Jünger ve Franz Marc gibi düşünürlerin bu dönemi “dünya savaşı” yerine “dünya iç savaşı” olarak nitelendirmelerine neden olur.³ Çünkü dünya savaşında savaşan devletlerin birbirlerine uyguladıkları şiddet, daha korumacı ve belli kurallara bağlıdır. Amaç, karşı tarafın yok olması değil; iki tarafın da varlığını koruyarak birinin boyun eğmesidir. Oysa orta yolun mümkün olmadığı iç savaşta, yoğun bir düşmanlık duygusuyla taraflar birbirini mahvedecek hamleler yapar.⁴ Bu sebeple Franz Marc, Birinci Dünya Savaşı’nın Avrupa ruhunun içeriden ve görünmez düşmanına karşı verilen bir “Avrupa iç savaşı” olduğunu söyler.⁵ Düşmanın imhasının ve koşulsuz teslim olmasının hedeflendiği iç savaş, bu özellikleriyle Birinci Dünya Savaşı’nı da kapsayan topyekûn savaşla benzer.

Topyekûn savaş, oldukça tartışmalı bir kavram olup en basit tanımıyla savaşan tarafların sadece askeri güçlerini değil, aynı zamanda toplumlarının tüm kaynaklarını ve potansiyelini seferber ederek yürüttüğü bir savaş biçimidir.⁶ XIX. yüzyılın başlarından itibaren kademeli olarak gelişen topyekûn savaş fikri, XX. yüzyılın başlarında tam anlamıyla kavramsallaştırılır. Bu kavramın kökenleri, ünlü savaş ve strateji uzmanı Carl von Clausewitz’in eserine dayanır. Clausewitz, “mutlak savaş” anlayışı ile topyekûn savaş fikrinin

- 1 Martin Van Creveld, *Technology and War: From 2000 B.C. to the Present*, Abe Books, 1st Edition, Victoria 1989, p. 156-160.
- 2 Mehmet Tanju Akad, *Stratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları*, Kastaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1992, s. 27.
- 3 Enzo Traverso, *Fire and Blood: The European Civil War, 1914-1945*, (trans. David Fernbach), Verso Books, 1st Edition, London 2016, p. 45-48.
- 4 Dan Diner, *Yüzyılı Anlamak: Evrensel Bir Tarih Yorumu*, (çev. Hülki Demirel), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 20-21.
- 5 Eksteins, *Tanz über Gräben*; akt. Diner, *a.g.e.*, s. 20-21.
- 6 Colin Gray, and James J. Wirtz, *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*, Routledge, 3rd Edition, London 2024, s. 63.

temelini atar ve bu konuda önemli bir kavramsal açılım sağlar.⁷ Savaşın devletlerin siyasi hedeflerini gerçekleştirmek için başvurduğu bir araç olduğunu ve savaşta siyasetin başka araçlarla sürdürüldüğünü savunan Clausewitz, modern savaşın artık sadece profesyonel askerler arasında olmadığını, tüm toplumun bir parçası şeklinde konumlandığını ve topyekûn bir hale geldiğini belirtir. Bu dönemde, savaş sadece kralların veya elit sınıfların değil, halkın da aktif katılımını içermektedir. Savaşı toplumun geniş kesimlerine yayarak sivil halkı da doğrudan savaşla etkileşime sokan ve savaşın sadece askeri değil, aynı zamanda politik ve toplumsal bir süreç haline gelmesine neden olan temel neden politizasyondur. Politizasyon, orduların ve halkın savaşa politik ve ideolojik bağlılığını derinleştirir. Toplumsal ve ideolojik boyutu derinleşen savaşın politik, ekonomik ve sosyal sonuçları daha karmaşık bir yapıya evrilir. Politizasyon süreci, ekonomik kaynakların ve endüstriyel kapasitenin savaşlara mobilize edilmesine yol açar. Savaş ekonomisi; silah üretimi, askeri lojistik ve savaş finansmanı gibi alanlarda büyük ölçüde genişler. Dolayısıyla savaş, ekonomik olarak ondan etkilenen ve sivil halk üzerinde büyük bir ekonomik baskı yaratan bir süreç haline gelir. Savaşın toplumsal ve ekonomik etkileri, aynı zamanda toplumsal yapıları ve kültürel normları da derinden etkiler.⁸ Clausewitz'in vurguladığı gibi politizasyon süreci savaşın doğasını derinlemesine değiştirir ve savaşın sadece askeri değil politik, ekonomik ve toplumsal bir süreç olduğunu gösterir. Söz konusu dönüşüm, modern savaşın karmaşıklığını artırır ve savaşı, etkilerini tüm toplum üzerinde hissettiren bir fenomen haline getirir. Politizasyon ve topyekûn savaş arasındaki ilişki, özellikle modern savaşlarda belirgin hale gelir.

Topyekûn savaş, Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik yeniliklerin savaş alanına yansımalarıyla sahip olunan maddi ve manevi potansiyelin kullanılmaya başlandığı savaştır. Sanayi Devrimi'yle beraber orduları giydirmek, silahlandırmak ve ikmalini sağlamak mümkün olur. XIX. yüzyılın sonuyla birlikte buhar gücü, demiryolu ağı, zırhlı gemi, makineli tüfek, telgraf, konserva, konfeksiyon, tekstil ve basın savaş için kullanıma hazır hale getirilir.⁹ Diğer bir ifadeyle XX. yüzyıla damgasını vuran topyekûn savaş tekniklerinin temeli XIX. yüzyılda atılır. XIX. yüzyıldan sonra savaş, sadece profesyonel askerler tarafından değil, tüm milletin seferber edildiği bir ordu ve Sanayi Devrimi'nde kullanılan modern teknikler sebebiyle topyekûn hale gelir. Söz konusu modern savaşlar, birçok bakımdan eski savaşlardan ayrılır. Modern savaşların en belirgin özelliği mekanik olmasıdır.¹⁰ Tüfek, makineli tüfek, top ve zehirli gaz gibi uzun menzilli saldırı gücü; demiryolu, kamyon, savaş ge-

göz

Akademik
Bakış

265

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

7 Ersin Embel, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi", Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Mart 2016, s. 162.

8 Carl von Clausewitz, *On War*, (trans. J.J. Graham), Penguin Classics; Abridged Edition, London 1982.

9 Haldun Yalçınkaya, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2008, s. 183.

10 Michael Howard, *War in European History*, Oxford University Press, Updated Edition, Oxford 2009, p. 116-135.

misi, tank ve hava gemisi gibi motorlu taşımacılık; tank ve savaş gemisi gibi ağır koruma sağlayan zırhların kullanılması ile savaş sanayiinin önemi ilk sıraya yükselir. Bu sebeple savaşlarda başarılı güçler, en büyük endüstri temellerini atmış olanlardır. Öncesinde askerler daha çok kendi teçhizatından sorumluyken modern savaşta askerlerin ihtiyaçları, cephe gerisinde sivil desteğiyle beraber büyük bir üretim ve lojistik destek ağı içinde sağlanır. Diğer bir değişiklik, askeri kuvvetlerin sayısal ve oransal anlamda büyümesidir. Demiryolu, kamyon veya uçakla taşınabilen askerler, konserve yemekle yiyecek ihtiyacını karşılayabildiği için eski savaşlarda nüfusun %1'ini bile sevk etmek büyük bir zorlukken modern savaşlarda nüfusun %10'unu taşımak mümkün hale gelir. Savaşa giden insan sayısındaki artışın, geride kalan nüfusa daha fazla görev yüklemesi kaçınılmazdır. Böylece tüm nüfus askeri organizasyona dâhil olur. Silahlı kuvvetler milletten ayrı bir birim olmaktan çıkar; askeri hizmet, vatandaşlığın evrensel bir yükümlülüğü görülerek “ulus ordu” kavramı altında tüm nüfus askerleştirilir. Totaliter olma eğiliminde olan askeri devletlerin ekonomiyi ve kamuoyunu kontrol etmesi, modern savaşın özellikleri arasındadır. Modern savaş, sivil nüfusun moralini yüksek tutmak için propaganda ve sivil savunma programlarını kullanır. Savaş esnasında doğan aşırı tüketim, maddi kaynakların savaşa aktarımını gerekli kıldığından serbest piyasa ekonomisi savaşa uyarlanır ve yapılan propagandalarla sivillerin düzenlemelere gönüllü katılımı sağlanır. Gelişen teknolojiyle beraber modern savaşlarda kullanılan silahların yıkıcılığının artması, askeri harekâтта asker ile sivil ayrımının ortadan kalkmasına neden olur. Sivillerin moral durumu ve cephe gerisindeki üretkenliği ulusal savaş desteklediğinden sivil nüfus, askeri hedef haline gelmeye başlar. Eski savaşlarda düşman devletin nüfusu, savaşan ve savaşmayan şeklinde ayrılırken modern askeri tekniklerin gelişmesiyle düşman devletin tüm nüfusu hedef haline gelir. Kısacası topyekûn savaş, “teknolojinin, ekonomik imkânların, nüfusun ve hatta devletin sahip olduğu her şeyin savaş içinde kullanılmasını ve planlanmasını doğal hale getirmenin yanında hasım devletin sahip olduğu her şeyin hedef haline gelmesin[e]” yol açar.¹¹

Askeri stratejinin önemli bir parçası olan topyekûn savaş kavramı, savaşın tüm unsurlarının ve kaynaklarının mobilize edilerek kullanılmasını ifade eder. Sadece silahlı kuvvetlerin değil, aynı zamanda ekonominin, endüstrinin, teknolojinin ve hatta sivil kaynakların da savaş sürecine dâhil edildiği bir savaş anlayışını ifade eder. FM 100-5 Operations ya da KKT 100-5 Harekât gibi doktrin belgeleri askeri operasyonların temel prensiplerini ve yönergelerini içerir; askeri operasyonların planlanması, yönetimi ve yürütülmesi için genel bir çerçeve sağlar. Bu çerçevede bahsi geçen belgeler, topyekûn savaş kavramını hem teorik olarak açıklar hem de uygulamada nasıl yansıtılacağı konusunda stratejik rehberlik sunar; askeri liderlere ve stratejistlere, modern savaşın karmaşıklığını ve kapsamını anlamalarında

11 Wright, *A Study of War*; akt. Yalçınkaya, a.g.e., s. 178.

yardımcı olur.¹² Özellikle mobilizasyon ve kaynak kullanımı, toplumun tam katılımı, stratejik hedefler ve operasyonel planlama, psikolojik ve propaganda unsurları gibi alanlarda planlama süreçlerini standartlaştırmak ve koordine etmek için kullanılabilecek bir rehber niteliği taşır. Zira topyekûn savaş durumunda, ulusal kaynaklar tam anlamıyla mobilize edilir. Bu, sadece askeri birimlerin değil, aynı zamanda sivil ekonominin ve endüstrinin de savaş sürecine dâhil edilmesini gerektirir. Stratejik planlama ve kaynak yönetimi, bu kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasını sağlar. Savaş ekonomisinin yanı sıra propaganda, savaş destek hizmetleri ve halkın moralinin korunması gibi alanlarda da kendini gösteren topyekûn savaş, sadece askeri personelin değil, toplumun geniş kesimlerinin de savaşa dâhil olmasını zorunlu kılar. Topyekûn savaş stratejisi, genellikle savaşın politik, ekonomik ve askeri hedeflerini entegre eder. Bu, operasyonel planlamanın askeri başarıyla beraber ulusal stratejik hedeflere ulaşmaya yönelik olmasını sağlar. Topyekûn savaş, fiziksel mücadeleyle paralel şekilde düşmanın moralini bozmak ve kendi halkının moralini yüksek tutmak için psikolojik ve propaganda unsurlarını da içerdiğinden savaşın sürdürülebilirliğini ve halkın savaşa olan desteğini artırmaya yönelik stratejik bir yaklaşım, söz konusu süreçte kritik önem taşır.

Modern anlamda topyekûn savaşın kesin olarak ne zaman başladığını belirlemek zor olsa dahi Napolyon Savaşları'ndan itibaren bu savaş türüne doğru bir evrimin yaşandığını ifade etmek mümkündür. Ömer Çona'ya göre Birinci Dünya Savaşı, topyekûn savaş kavramının ilk somut örneği olarak dünya tarihindeki önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Savaşan devletler, savaş çabalarını desteklemek için tüm milli kaynaklarını seferber eder ve milyonlarca insan orduya katılır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte silahların yıkıcılığı artar ve bu savaş, tarihin o ana kadar gördüğü en kanlı çatışmalardan biri haline gelir.¹³ Savaşın etkileri sadece muharip devletlerle sınırlı kalmaz; savaş, uzak coğrafyalardaki ülkelerde de siyasi ve sosyolojik değişimlere yol açar.¹⁴ Topyekûn savaş örneklerinden biri olan Birinci Dünya Savaşı'nda, her iki taraf da teknolojiyi kullanmaya çalışır. Savaşın tükenmeyen ihtiyaçlarını karşılamak için cephe ile cephe gerisindeki fark belirsizleşmeye başlar, cephe gerisi etkin savaş sürecine katkı yapan bir unsur haline gelir. Süreçte cephe için sürekli insan seferber etmenin yanı sıra cephe gerisindeki ekonomik alan savaşa kanalize edilir, basın ve kültür alanı savaş propagandası için kullanılır, kadın emeği tarımsal üretim için mobilize edilir; böylece savaş halinde cephe ve cephe gerisinde pek çok boyut iç içe geçer. Bu sebeple topyekûn savaş (total war), önceki dönemlerin sınırlı savaş (limited

görsel

Akademik
Bakış

267

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

12 Oğuzhan Pehlivan ve Tolga Öz, "Askerî Karar Verme Sürecinin Taktik ve Operatif Seviyede Etkinliği ve Eğitim İhtiyacı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 36, 2020, s. 952.

13 Ömer Çona, "Savaşların Değişimi Meselesi Çerçevesinde Alman Birliği ve I. Dünya Savaşları", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 43, 2023, s. 226-250.

14 Oktay Bingöl, "Birinci Dünya Savaşının Muharebenin Dönüşümündeki Rolü", *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, 2014, s. 2.

war) deneyimine göre daha geniş ve çok boyutludur.¹⁵ Söz konusu çok boyutluluk¹⁶, Birinci Dünya Savaşı'nın devletler kadar milletlerin savaşı olduğunu gösterir. Savaşın insan kaynağı millettir ve millet, yapılan milliyetçi propagandalarla savaşı coşkuyla destekler bir haldedir. Tam anlamıyla kolektif bir eylem haline dönüşen savaşta, asker ve düşmanlar giderek anonimleşir. İsmiyle ve cismiyle birey yoktur; anonim düşmanla savaşan anonim asker vardır. Modern toplumun savaşçısı anonim asker olarak insan, kendi denetiminden çıkar; baş edemediği anonim bütünün basit ve sıradan bir üyesi haline gelir.¹⁷

Birinci Dünya Savaşı'nda Kullanılan Silahlar

Sınırlı savaştan topyekûn savaşa geçilirken silah sistemlerinde ve taktiklerde büyük değişiklikler yaşanır. Birinci Dünya Savaşı'nda görülen yeni silahlar arasında uçak, tank, denizaltı, dretnot ve zehirli gaz ön plana çıkar. Bunlar başlı başına yeni silahlar değildir, daha önceki silahların uzantılarıdır. Hızla gelişen teknoloji, var olan silah sistemlerinin daha yıkıcı biçimde dönüştürülmesine yol açar. Birinci Dünya Savaşı'nın öldürücü silahları toplardır; top atışları savaş alanındaki ölüm ve yaralanmaların %70'ine neden olur.¹⁸ Demiryolu ağıyla lojistiğin yükselen ivmesi, topçu ve mühimmat bakımından sayısal bir artış sağlarken topçunun niteliğinde de büyük bir ilerleme görülür. Bu dönemde, önceki savaşlarda kullanılan topçu birlikleri, yeni cephane ve fünye türleriyle dolaylı ve toplu atış yöntemleri geliştirerek yıkıcılıklarını artırır. Güvenilir fünyeler, hava fotoğrafları ve meteorolojik bilgilerin katkısıyla hedefler daha kolay bulunarak uzaktaki hedeflere harita üzerinden etkili ateş açılır.¹⁹ Birinci Dünya Savaşı'nda Almanların Verdun kalelerini almak için yaptıkları hazırlık, teknolojiyle beraber güç ve şiddetin ne derece arttığının göstergelerindedir:

“Verdun önlerinde Almanlar o güne kadar dünyanın gördüğü en büyük topçu yağınasını yaptılar. 13 kilometrelik bir cepheye 1400 adet top ve ağır havanı bir hafta yetecek olan 2.5 milyon mermiyle birlikte dizdiler.

- 15 Mehmet Beşikçi, “Topyekûn Savaş” Kavramı ve Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 198, 2010, s. 62-63.
- 16 Savaş türleri konusunda farklı ayrımlar vardır. Savaşın büyüklüğü; kapsadığı coğrafi alan ve savaşa katılan devletlerin sayıları esas alınarak değerlendirilir. Kapsadığı coğrafi alan bakımından savaşlar; “mevzi/yerel savaş”, “sınırlı savaş”, “bölgesel savaş” ve “genel savaş” olmak üzere sınıflandırılır. Savaşa katılan devletlerin sayısı bakımından savaşlar; “sınırlı veya mevzi savaş” ve “genel savaş” olmak ikiye ayrılır. Birinci Dünya Savaşı her iki bakımdan da “genel savaş” içinde değerlendirilir (Ali Bilgin Varlık, “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2), 2013, s. 121). Faruk Sönmezoğlu ise savaşları yoğunluk derecesine göre “sınırlı” ve “topyekûn”; coğrafi ölçütlere göre “yerel” ve “genel” olarak sınıflandırır. Bu sınıflandırmaya göre Birinci Dünya Savaşı “topyekûn” ve “genel”dir (Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul 2000, s. 341-344).
- 17 Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1995, s. 50-51; Oktay, a.g.e., s. 32-33.
- 18 Jeremy Black, *Savaş ve Dünya: Askeri Güç ve Dünyanın Kaderi 1450-2000*, (çev. Yeliz Özkan), Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2009, s. 401-402.
- 19 Akad. a.g.e, s. 95.

*Ayrıca Fransız topçusunu karşı ateşten men etmek üzere gaz mermileri ve kalelerini yıkmak için Liege istihkâmlarını yerle bir eden cinsten dev kuşatma topları da vardı. Topçu gözetleyiciliği yapan 166 uçağa ilaveten balon ve zeplinlerden oluşan bir hava kolu kurmuşlardı.*²⁰

Yeni silah sistemleri olan uçak ve tank gibi “mekanik canavarlar”, Birinci Dünya Savaşı’nda kullanıldıkları halde savaşın gidişatını belirlemede topçular kadar etkin değildir. Çünkü söz konusu silahların yetenekleri henüz sınırlıdır. Savaşın başında havacılığın iyi bir spor olduğunu ancak ordu için faydasızlığını savunan generaller vardır.²¹ Uçaklar, öncelikle keşif ve karşı tarafın keşfine engel olacak avcı rollerinde düşünülür; giderek bombardıman yetenekleri geliştirilse dahi Birinci Dünya Savaşı’ndaki faaliyetleri İkinci Dünya Savaşı’na kıyasla çok yetersizdir. Kademeli siperleri aşmaya yarayacak, sonrasında görevi piyade ve süvariye bırakacak bir sistem olarak tasarlanan tanklar da Birinci Dünya Savaşı’nda uzun hareketlere teknik olarak hazır değildir.²² Yine de iki silahın savaşta etki derecelerine bakıldığında 1914 ve 1918 yılları arasında büyük farklar vardır. Örneğin savaşın ilk yılında uçaklar, daha çok topçuları gözetleyip keşif yaparken 1915’te Almanlar, pervanenin arasından ateş eden Fokker uçağını cepheye sürerek sistemli hava savaşları dönemini başlatır. Sonrasında topçu mevzileri ile diğer hedeflerin bombalanması ve dalarak hücum etme taktikleri geliştirilir. Savaş sırasında en az beş kuşak yeni savaş uçağı ortaya çıkar. Savaşın sona ermesinden hemen önce ortaya çıkan son kuşak uçaklar, tek kanatlı ve bütünüyle metaldir.²³ 1914’te İngiliz havacılığının 165 subayı ve 1264 diğer personeli varken 1918’de İngiliz havacılığı, 291.175 mevcutlu ayrı bir kuvvet haline gelir. Söz konusu süreç içinde “uçaklara uygun makinalı tüfeklerin montajı, bombardıman nişangâhları, filo taktikleri, avcılarla korunan bombardıman akınları, paraşüt kullanımının başlaması, hava fotoğrafçılığı, avcı kolları, uçakların propaganda malzemesi atmak için kullanılması ve uçaksavar topçusunun gelişmesi” savaşta uçakların etkinliğini belirleyen yenilikler arasındadır.²⁴ Bazılarınca uzun bir süre savaşta uçaklara üstün geleceği savunulan zeplinler, Almanlar tarafından havadan keşif yapma ve bombardıman amaçlı kullanılır. İlk stratejik bombardıman aracı olan zeplinin, uçaktan güçsüz olmasına rağmen bomba taşıma kapasitesi fazladır. 1914’te donanmasını ve ordusunu destekleyen 20 zepline sahip olan Almanya, Belçika’daki Liège’e zeplinle saldırıp dokuz sivil öldürerek bir XX. yüzyıl uygulamasını da başlatmış olur.²⁵

Tanklar, savaş alanına 1916’da çıkar. Yeni bir silah olarak kullanılmaya başlayan tankların ilk savaş tecrübeleri olumsuzdur. Çünkü tankların

20 Akad, a.g.e., s. 87.

21 Spencer Tucker, 1914-18 Birinci Dünya Savaşı, *Dretnot, Tank ve Uçak: Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000* içinde, ed. Jeremy Black, (çev. Yavuz Alogan), Kitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2003, s. 105.

22 Akad, a.g.e., s. 94.

23 Tucker, a.g.e., s. 106.

24 Akad, a.g.e., s. 115-117.

25 Tucker, a.g.e., s. 107.

nasıl kullanılacağı konusunda stratejik taktikler henüz geliştirilmemiştir. Savaş sırasında tankların küçük gruplar veya kitleler halinde kullanımı konusunda tartışmalar yaşanır, farklı komutanlar farklı stratejilerle tankları sıcak savaşa sokar ve sonuçlar, tankların Birinci Dünya Savaşı'nın devamı ile İkinci Dünya Savaşı'ndaki kullanımını belirler. Deneyimlenen olumsuzluklara ve yeni bir teknoloji olmasına rağmen tank, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın vazgeçilmez silahlarından biri haline gelir. İlk kullanımda istenilen verimi sağlayamayan, 1917'de aklanan, 1918'de ise zafer yılını yaşayan tank, savaş alanında hareket vasıtası olarak insan ayağını motor gücüyle ikame eder; insanın derisi yerine zırhın kullanımını ya da koruma amacıyla tahkimatı hayata geçirerek savaşın çehresini değiştirir. Öncesinde asker, hareket etmek ve saklanmak istediğinde ateş edemezken tankla beraber ateş gücü, hareket ve koruma aynı anda tek bir unsurda birleşir.²⁶

Birinci Dünya Savaşı'nda deniz alanındaki önemli gelişmeler, dengeleri altüst eden dretnotlar ve denizaltılarıdır. Dretnot, XX. yüzyılın başında hizmete giren en baskın savaş gemisi türüdür. 1906 yılında ilk seyrini yapan İngiliz savaş gemisi "Dreadnought", ilk modern savaş gemisi kabul edilir. Bu gemi ile benzer özelliklere sahip gemilere, dretnot ve bir anda çağdışı hale getirdiği önceki gemilere ön-dretnot adı verilir. Modern denizaltı da yine aynı dönemde savaştaki yerini alır. Önceleri sadece keşif amacıyla kullanılan denizaltı, Birinci Dünya Savaşı'nda etki derecesinin büyüklüğünü kanıtlar. 1914-1918 yıllarında savaş üzerindeki etkisi büyük tek silah olan denizaltı, hedefe kendi kendine giden torpidolar için ideal bir platform oluşturarak ve düşmana abluka uygulayarak deniz savaşlarının etkin güçlerinden biri haline gelir.²⁷

Yeni ve öldürücü bir diğer silah zehirli gazdır. Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılan gazlar, başlıca üç kategoriye ayrılır. Klorin, akciğerlere saldırarak akciğerlerin sıvıyla dolmasına neden olur. Fosgen, kurbanını tam anlamıyla boğarken hardal gazı vücutta yanmalar ve kabarmalar oluşturur; büyük acı verir ve geçici körlük yapar. Söz konusu gazlara karşı gaz maskesi geliştirilir ve 1916'da gaz maskesi, standart uygulama haline getirilir. Birinci Dünya Savaşı'nda özellikle kimya alanında güçlü olan Almanlar tarafından olmak üzere toplamda 125.000 ton zehirli kimyasal kullanılır. Gazın yol açtığı toplam kayıp sayısı 100.000'i ölü olmak üzere 1.000.000'dan fazladır.²⁸ Barbarca olan yöntem, hükümetlerin insani amaçlarla bir savaş aracına müdahale etmesine yol açar ve dünyanın kimyasal savaşa başvurmamayı taah-

26 Basil Liddell Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, (çev. Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2014, s. 328-329.

27 Tucker, a.g.e., s. 101; Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl: Aşırıklar Çağı 1914-1991*, (çev. Yavuz Alogan), Everest Yayınları, İstanbul 2014, s. 35.

28 Tucker, a.g.e., s. 109-111.

hüt ettiği 1925 Cenevre Sözleşmesi²⁹ imzalanır.³⁰

Savaşın niteliği ve gidişatına etki eden bir diğer unsur, ikmal hattı görevi gören ve yığınağın yapılmasını sağlayan demiryoludur. Demiryollarına bağımlılığın ortaya çıktığı ilk büyük savaş olan Amerikan İç Savaşı'nda, asker başına düşen ikmal maddesi, günlük iki kilogram iken Birinci Dünya Savaşı'nda yirmi iki kilografa çıkar. 1914'te bir İngiliz piyade tümeninin ikmali için günde yirmi yedi vagon yeterliyken söz konusu sayı 1916'da elli vagona çıkar. Lojistik hizmet kapsamında asker aktarımını da sağlayan demiryolları, büyük birliklerin kısa sürede belli alanlarda toplanabilmelerini ve savaşa katılımlarını mümkün kılar. Demiryolu ağının nüfus ve malzemeyi istenilen yere hızla sevk etmesi, gerçek kitle orduları ile topyekûn savaşın maddi temelini oluşturur. Demiryolu haricinde ordular, motorize ulaşımı kullanır. İngiliz ordusu 1914'te 827 araba ve 15 motosiklete sahipken bu sayı 1918'te 56.000 araba ve 34.000 motosiklete çıkar.³¹ Bir başka gelişme olan mesajların sürekli dalga sistemi ile iletilmesi, tek yönde sinyal gönderen teçhizatları konumlama ve seyrüsefer güvenliğinde fayda sağlar. Telsiz operatöründen sonra geliştirilen bu sistem kara, deniz ve hava yolunda savaşın gidişatını etkiler.³²

Erich Ludendorff'un Hayatı

9 Nisan 1865'te Kruschwitz, Pozen'de doğan Erich Friedrich Wilhelm Ludendorff, 1883'te askeri kariyerine başlar; ardından Wesel'de 57. Piyade Alayı'nda teğmen olarak görev yapar. 1894'te Alman Genelkurmayı'na atanır ve 1904-1913 yılları arasında Seferberlik Bölümü'nde çalışır. 1911'de Albay, 1914'te Tümgeneral rütbesine terfi eder ve Strassburg'daki 85. Piyade Tugayı Komutanı olarak görevlendirilir. I. Dünya Savaşı başladığında Alman İkinci Ordusu'nda Kurmay Başkan Yardımcısı olarak görev alır. Liège Muharebesi'nde gösterdiği başarı sayesinde öne çıkar. Ardından General Paul von Hindenburg ile Tannenberg Muharebesi'nde büyük bir zafer kazanır. 22 Ağustos 1914'te, Kaiser II. Wilhelm tarafından Almanya'nın en yüksek askeri madalyası olan Pour le Mérite ile ödüllendirilir. Ludendorff, son derece yetenekli bir askeri planlamacı olarak Hindenburg'la birlikte Almanya'da muazzam bir güç kazanır. Ancak Bahar Taarruzu'nun başarısız olmasının ardından itibarı zedelenir.³³

Ludendorff, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra kılık değiştirerek Potsdam'daki kardeşinin evine sığınır. Buradan

29 İkinci Dünya Savaşı sırasında zehirli gaz kullanılmaz. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygarlık değerlerinin aşırı zayıflaması, zehirli gazın geri gelmesine yol açar. 1980'lerde İran-İrak arasındaki savaşta Irak, hem askerlere hem de sivillere karşı zehirli gaz kullanır (Hobsbawm, a.g.e., s. 34-35).

30 Hobsbawm, a.g.e., s. 34.

31 Tucker, a.g.e., s. 101.

32 Black, a.g.e., s. 411.

33 Stewart Ross, *World War I*, Arcturus Publishing, 1st Edition, London 2008.

Danimarka ve İsveç'e geçer. 1919 yılında yeniden Almanya'ya dönen General, siyasi hayatını sürdürür ve birçok kitap kaleme alır. 1923'te Adolf Hitler'in Birahane Darbesi'ne katılır ancak darbe başarısız olunca yargılanır. 1924-1928 yılları arasında Alman Halk Özgürlük Partisi ve Nazi Partisi üyesi bir koalisyon temsilcisi olarak Reichstag'da görev yapar. 1925'te başkanlık seçimlerinde Paul von Hindenburg'a karşı yarışır fakat çok az oy alır. Siyasetteki başarısızlığının ardından emekli olan ve son yıllarını askeri teori çalışmalarına adan Ludendorff'un eserleri arasında *Topyekûn Harp* adlı çalışması öne çıkar. Bu eserde, ulusal olarak bütün fiziksel ve moral güçlerin mobilize edilmesi gerektiğini savunur çünkü barışın bitmeyen bir savaş zincirinde yalnızca bir ara olduğunu öne sürer.

Ludendorff, Hitler'in iktidara gelmesinden sonra Nazilerle ilişkilerini giderek mesafelendirir.³⁴ 1933 yılında, Cumhurbaşkanı Paul von Hindenburg'a Hitler'in potansiyel tehlikeleri konusunda uyarılarda bulunduğu bir telgraf gönderdiği iddia edilir.³⁵ Ludendorff, Hitler'in otoriter yönetim tarzını ve radikal politikalarını endişeyle izler ve Almanya'da artan baskıcı önlemlerden rahatsızlık duyar. 1935 tarihinde Hitler'in kendisine Mareşallik teklif ettiği ancak Ludendorff'un bu teklifi reddettiği bilinmektedir.³⁶ Ludendorff, Nazilerin militarizm ve ideolojik ağırlıklarına karşı açık bir duruş sergilemiş ve politikalarını eleştirmiştir. Nazilerin yükselişi ve Almanya'daki siyasi dönüşümler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan General, son yıllarını Münih'te geçirir ve 20 Aralık 1937'de karaciğer kanserinden vefat eder. Ölümünün ardından Tutzing'deki Neuer Mezarlığı'na defnedilir.

Erich Ludendorff'un Anılarında Bir Topyekûn Savaş Olarak Birinci Dünya Savaşı

Edebi eserlerde üretim zamanı belirleyicidir; çünkü dönemin görgü tanıklarının algıladıkları, sonrasında olmuş bir olay olarak o dönemden bahsetmekten farklıdır. İncelenen hatırat kitabının seçilmesindeki neden, Birinci Dünya Savaşı hakkında olmakta olan bir olay olarak edebi üretimde bulunmakla geçmişte kalmış bir olay olarak ürün vermek arasındaki farktır.³⁷ Söz konusu metin, belli bakış açısından yanlı dahi olsa yaşananlara anlık perspektif ve güncelliğin içinden bakarak dönemine görgü tanıklığı yapar; yazarının yaşadığı döneme, çevresine ve sosyal/siyasal koşullara göre şekillenir. Bu nedenle eserlerin üretildiği zaman dilimi, metinlerin içeriğine ve anlatılan olaylara derin bir anlam katmaktadır. Zira edebiyat; olayların yaşandığı dönemdeki toplumsal atmosferi, düşünceleri, duyguları ve çatışmaları gerçekçi şekilde

34 David Nicholls, *Adolf Hitler: A Biographical Companion*, Bloomsbury Academic, 1st Edition, London 2000, p. 159.

35 Will Brownell, and Denise Drace-Brownell, *The First Nazi: Erich Ludendorff, The Man Who Made Hitler Possible*, Counterpoint, 1st Edition, Berkeley 2016, p. 353.

36 Roger Parkinson, *Tormented Warrior: Ludendorff and the Supreme Command*, Hodder and Stoughton, 1st Edition, London 1978, p. 224.

37 Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914 - 1918): Propagandanan Milli Birlik İnşasına*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2004, s. 24-25.

yansıtma eğilimindedir.

Birinci Dünya Savaşı gibi önemli bir tarihi olay, edebiyatın yoğun ilgisi- ni çekmiştir. Yazarlar; savaşın dehşeti, acısı ve trajedisi ile hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derinlemesine etkileşime geçmiştir. Bu olayın hakkında yazmak, yalnızca bir tarihi olaya değil; aynı zamanda o dönemde yaşanan dra- matik değişimlere ve insanların duygusal deneyimlerine odaklanmak anlamına gelir. Birinci Dünya Savaşı'na dair anılarını kaleme alan Erich Ludendorff, tarihi olayın etkilerini ve izlerini daha iyi anlamak ve geleceğe aktarmak istemektedir. Tarih, sadece belgelerde ve raporlarda kalmamalı, aynı zamanda edebiyatta da yaşmalıdır. İncelenen hatırat kitabı, olayların doğrudan tanığı olan bir genera- lin kaleminden çıkarak o dönemdeki ruhu, coşkuyu, korkuyu, kaygıyı ve umut- suzluğu yansıtır; insanlığın duygu ve düşünce dünyasına dair derinlemesine iç- görüler sunar; yaşanan olaylara anlık perspektif ve güncelliğin içinden bakarak dönemine görgü tanıklığı yapar.

Ludendorff, Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman İmparatorluğu'nun önemli generallerinden biri ve savaşın seyrini etkileyen bir figürdür. Savaşın sonunda görevinden ayrıldıktan sonra 1919 yılında *Birinci Dünya Savaşı'n- da Gördüklerim ve Yaşadıklarım (Meine Kriegserinnerungen)* adlı kitabını yayımlar ve kendi bakış açısından Birinci Dünya Savaşı'nı anlatır. Luden- dorff'un anılarında Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili askeri strateji, taktikler ve savaşın seyri gibi birçok bilgi yer almaktadır. Ludendorff, savaşın başından sonuna kadar yaşadığı deneyimleri, komutan olarak aldığı kararları ve karşı- laştığı zorlukları detaylı bir şekilde anlatır. Alman İmparatorluğu'nun savaşı- taki durumu, müttefikleri, düşmanları ve genel askeri durum hakkında bilgi verirken kişisel düşüncelerini ve duygularını da aktarır. Bu kitapta, Birinci Dünya Savaşı'nın topyekûn bir savaş olduğuna dair güçlü örnekler bulun- maktadır. Savaşın küresel ölçekli yapısı, geniş cepheler ve çatışma alanları, milletlerin bütün kuvvetleriyle savaşması, askeri ve sivil kayıplar, ekonomik ve endüstriyel mobilizasyon, teknolojik gelişmeler ve savaş sanayisiyle ilgili bilgiler savaşın topyekûn niteliği hakkında bilgi vermektedir.³⁸

Ludendorff, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından itibaren çatış- manın dünya çapında yürütüldüğünü ve birçok ülkenin savaşa katıldığını belirtir. Savaşın Avrupa dışındaki kolonilerde, sömürgelerde ve deniz aşırı bölgelerde etkili olduğunu anlatır. Bu, savaşın küresel boyutta yaygın bir çatış- ma olduğunu gösterir; eser boyunca Birinci Dünya Savaşı için "asrın har- bi", "genel Dünya Harbi", "emsali olmayan harp" gibi ifadeler kullanılır ve Almanya'nın "zayıf müttefikleriyle birlikte düşmanlarına nazaran aşağı bir vaziyette olarak bütün dünya ile uğraştığı"³⁹ iddia edilir. "Dünya tam ma-

38 Erich Ludendorff'un "topyekûn savaş" kavramıyla ilgili ayrıntılı görüşleri için bkz., Erich von Luderdorff, *Topyekûn Harp*, (çev. Aynur Onur Çifci-Erhan Çifci), Dergâh Yayınları, İstanbul 2017.

39 Erich Ludendorff, *Birinci Dünya Savaşı'nda Gördüklerim ve Yaşadıklarım*, (haz. Asiye Yıldırım), Dün Bugün Yarın Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2014, s. 25.

nasıyla bir milletler savaşı içinde idi.”⁴⁰ ifadesi de Birinci Dünya Savaşı’nın küresel bir çatışma olduğunu ve bu mücadeleye birçok ulusun katıldığını belirtmektedir.

Savaşın küresel şekilde gerçekleşmesinin bir sonucu olarak geniş cepheler ve çatışma alanları ortaya çıkar. Ludendorff, farklı cephelerde ve geniş çatışma alanlarında yoğun savaşların yaşandığından bahseder. Batı Cephesi, Doğu Cephesi, İtalya Cephesi, Salonika Cephesi gibi çeşitli bölgelerde mücadele edildiğini ifade eder. Bu, savaşın birden çok cephede eş zamanlı olarak yürütüldüğünü ve topyekûn bir çatışma olduğunu gösterir: “Dünyanın en muazzam devletleri bütün kuvvetlerini bir araya toplayarak karşı karşıya geçmişti. Bir taraftan düşman kuvvetleriyle gayet büyük cepheler ve uzak denizlerde çarpışırken diğer taraftan parçalamak ve felce uğratılmak istenilen düşman milletlerin hayati ve ruhi kuvvetlerine karşı da savaş açılmıştı.”⁴¹ Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı o günün bağlamında “şimdiye kadar olmayan tarzda”⁴² bir savaştı ve dünya şimdiye kadar benzerini görmediği bir muharebeye maruz bırakıldı.⁴³ Savaşın yoğunluğu ve geniş çatışma alanları, savaşın kurallarının yok sayıldığı ve daha önce görülmemiş bir şiddetin ortaya çıktığı anlamına gelmektedir. Milletlerin tüm katmanlarını kapsayan bir mücadele olan Birinci Dünya Savaşı’yla topyekûn savaş kavramı daha önce görülmemiş bir boyut kazanır. Ludendorff’un anlarında belirttiği gibi dünyanın en büyük devletleri tüm kuvvetlerini bir araya getirerek çarpışır ve birden çok cephede, farklı coğrafyalarda savaş yürütülür.

Anlarında millet ve ordunun kuvvetinin ayrı düşünülmesinin mümkün olmadığını dile getiren Ludendorff, Alman ulusunun varlığının tehlikeye düştüğünü ifade ederek bu durumda bireylerin kişisel çıkarlarını bir kenara bırakması ve ulusun tehlikeden kurtulması için kolektif mücadeleye katılması gerektiğini savunmaktadır. Savaşa kendi ulusu tarafında katılmayanlar, mücadelenin gücünü zayıflatır ve iç tehdit oluşturur. Zira topyekûn savaş, bir devletin yalnızca dış politika boyutunda verdiği bir mücadele değil iç politika alanında da yürütülen bir mücadeledir.⁴⁴ Topyekûn savaşın aktörünün yalnızca devlet değil, aynı zamanda ulus olmasına koşut şekilde Ludendorff; “Bu harbin en son harplerden farkı ise milletlerin bütün kuvvetleriyle harp kuvvetlerinin arkasına dayanması ve orduya nüfuz etmesi noktasındadır.”⁴⁵ cümlesini kaleme alır. Çünkü bireyler, ulus adına kendilerinden gönüllü bir vazgeçiş göstererek ulusun kolektif kimliğine katkıda bulunmalı ve ulusun kolektif benliğine entegre olabilmelidir. Bu sebeple “Biz vatani bizimle ortak çalışmaya davet ettik.”⁴⁶ diyen Alman General’e göre Birinci Dünya Savaşı’n-

40 Ludendorff, a.g.e., s. 26.

41 Ludendorff, a.g.e., s. 26.

42 Ludendorff, a.g.e., s. 28.

43 Ludendorff, a.g.e., s. 48.

44 Andreas Herberg-Rothe, *Clausewitz’s Puzzle*, Oxford University Press, 1. Edition, Oxford 2007, p. 76.

45 Ludendorff, a.g.e., s. 25.

46 Ludendorff, a.g.e., s. 28.

da savaş karşıtı hareket, Katolikler, Pasifistler ve Sosyalistler topyekûn savaş iradesini zayıflatarak Almanya'nın yenilgisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin ulusun çıkarları için fedakârlık yapması ve kolektif bir irade göstermesi gerektiği savı üzerine kurulu söylemi eser boyunca kullanan Ludendorff, "kendi kurguladığı topyekûn savaşın rasyonelitesinin siyasetin üzerinde yer aldığı farkındadır".⁴⁷

"Ordu ve bahriyenin hangi hadde başladığı ve milletin kudretinin hangi noktada son bulduğu bu harpte ayırt edilmesi zor bir durumdu."⁴⁸ ifadesi; savaşın ordunun katılımıyla sınırlı kalmadığını, sivil nüfusun da doğrudan etkilendiğini ve savaşın tüm toplumu içine alan bir çatışma olduğunu vurgulayarak topyekûn savaş kavramı ve Birinci Dünya Savaşı'nın niteliği hakkında önemli bir perspektif sunmaktadır. Savaş, artık ordunun cepheyle sınırlı kaldığı geleneksel bir çatışma şekli değildir; bireylerin hayatının her alanını ve tüm toplumu etkileyecek bir boyuta ulaşır. Askerlerin yanı sıra sivil nüfus, kadınlar ve çocuklar dâhil olmak üzere herkes savaşın içine çekilir. Birinci Dünya Savaşı döneminde, cephe hattı arkasındaki sivil hayat da ciddi şekilde etkilenir. Zira savaş sadece askeri bir çatışma olarak kalmaz, aynı zamanda toplumun tüm katmanlarını içine alan bir mücadele şekline dönüşür ve toplumların ruhunu kırma, felç etme hedefine sahip olur.

Ludendorff, savaşta toplumların ve askeri birimlerin ciddi şekilde etkilendiğini ve büyük kayıpların yaşandığını anlatır. Hem askeri personel hem de sivil nüfus arasında büyük can kayıpları olduğunu vurgulayan General; "Bir gün evvel huzur içinde gördüğüm bu şehir bugün alevler içindeydi."⁴⁹, "Harbin en insani bir şekilde idaresi durumunda bile harpten doğrudan etkilenen memleketlerin ne kadar zarara uğradıklarını bu Dünya Savaşı, insanlığa tekrar göstermişti."⁵⁰, "[P]ek çok elim ve acıklı hatıra zihnime nakşolmuş kalmıştır."⁵¹ cümleleriyle yaşananların yıkım derecesine tanıklık yapmaktadır. Savaşın yıkıcı etkilerinin sadece askeri birimleri değil sivil nüfusu da kapsadığı ve toplumun her kesimini etkileyen topyekûn bir savaş olduğu açıktır. Çünkü yaşanan fiziksel ve psikolojik yıkım, savaşın topyekûn bir hale dönüşmesine neden olur. Ludendorff'un ifade ettiği gibi bir gün önce huzur içinde gördüğü şehirlerin alevler içinde yanması, savaşın gerçeğini gözler önüne sermektedir. Savaşın etkileri, sadece harp meydanlarında savaşan askeri personel ile sınırlı kalmamış; toplumların hayatlarının her alanını etkilemiş, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları değiştirmiştir. Savaşın cephelelerindeki kayıplar kadar, cephe gerisindeki insanlar da acılar yaşamış ve kayıplar vermiştir.

Ludendorff, Birinci Dünya Savaşı'nın ekonomik ve endüstriyel yön-

47 Burak Samih Gülboy, "Alman Düşüncesinde Savaşın Meşruiyeti: Bernhardi, Ludendorff ve Carl Schmitt Üzerine", İstanbul: *Birinci Dünya Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Savaş ve Toplum*, 2018.

48 Ludendorff, a.g.e., s. 25-26.

49 Ludendorff, a.g.e., s. 63.

50 Ludendorff, a.g.e., s. 64.

51 Ludendorff, a.g.e., s. 69.

gors

Akademik
Bakış

275

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

den büyük bir mobilizasyon gerektirdiğini ifade eder. Üretim tesislerinin savaş ihtiyaçlarına yönelik dönüştürüldüğünü ve savaş ekonomisinin tüm ülkeyi etkilediğini anlatır. “Harbin sevk ve idare gücü saklı olup cepheye görülenler bu kuvvetin tezahüründen ibarettir.”⁵² diyerek cephe arkasındaki hareketliliğe dikkat çeker ve savaşın tüm toplum ile ekonomiyi kapsayan yönünü vurgular. Savaşın başarısı ve cephedeki hareketlilik için asıl güç, cephe arkasındaki ekonomik organizasyon ve yönetimden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple savaşın başlamasıyla birlikte ülkeler üretim tesislerini savaş ihtiyaçlarına yönelik dönüştürür ve savaş ekonomisi tüm ülkeyi etkiler:

“Topyekûn savaşın en önemli niteliklerinden birisi çok kapsamlı bir ekonomik programa dayanması ya da bizatihi bir ‘ekonomik savaş’ olmasıdır. Bu niteliği, sanayi devriminin yarattığı imkânlara dayanmasından ileri gelmektedir. Sanayi devriminin yarattığı teknoloji ile desteklenen üretkenlik düzeyi olmaksızın böylesine bir ekonomik savaşın varlığı mümkün olmayacaktır.”⁵³

Birinci Dünya Savaşı döneminde tren yolları, savaşın tüm toplumu ve ekonomiyi kapsamaması hususunda önemli bir rol oynar. Askeri birliklerin ve lojistik ekipmanların hızlı bir şekilde taşınmasını ve cepheye sevk edilmesini sağlamak için kullanılır. Üretim tesisleri, silah fabrikaları, mühimmat depoları ve diğer stratejik noktalar tren yollarının çevresine inşa edilir. Böylelikle savaş malzemeleri ve askeri birlikler hızlı bir şekilde cephelere taşınabilir. Aynı zamanda yaralı askerlerin tahliyesi, malzeme ve gıda tedariki de tren yolları aracılığıyla gerçekleştirilir. Savaşın tüm aşamalarında stratejik öneme sahip tren yolları, özellikle Batı Cephesi gibi geniş çatışma alanlarındaki malzeme ve birliklerin hızlı bir şekilde taşınmasında büyük bir etkiye sahip olur. Ayrıca savaşın uzun süresi ve savaşan taraflar arasındaki sürekli hareketlilik, tren yollarının kullanımının büyük ölçüde artmasına neden olur. “[A]srın harbi ise demiryolu ve denizyolu ulaşımına lüzum gösterir.”⁵⁴ diyen Ludendorff’a göre savaşın yönetimi ve başarısı, cepheye gönderilen birliklerin sayısından çok arkadaki ekonomik güce ve lojistik organizasyona dayanmaktadır. Tren yolları, arkadaki gücün vazgeçilmez bir unsurudur. Bu nedenle savaşın ekonomik ve endüstriyel boyutunun yanı sıra tren yolları da savaşın tüm toplumu etkileyen ve yönlendiren önemli bir bileşeni olarak dikkat çeker ve savaşın başarısında kritik bir rol oynar. İttifak ve İtilaf devletlerinin önce düşmanın tren istasyonlarına saldırıp tahrip ettiğini, sonra da kendi kullanımları için onardığını ifade eden General’e göre Almanya’nın kaybetme sebeplerinden biri tren hattının yetersizliğidir:

“Tren hattının vaziyetinin iyi olmayışı, mevzi ve meskûn mahaller inşasına ve cepheye bütün hayata etki ediyordu. Ruslar her yerde tren hatlarını ciddi şekilde tahrip etmişlerdi. Niemen üzerinde ve diğer büyük nehirlerde köprüler tamamen havaya uçurulmuş, istasyonlar yakılmış, su tertibatı tah-

52 Ludendorff, a.g.e., s. 28.

53 Embel, a.g.e., s. 164.

54 Ludendorff, a.g.e., s. 187.

rip edilmiş ve telgraf hatları bozulmuştu. Demiryolu hattı yer yer kazılmış, tabanlar ve raylar çıkarılmıştı.”⁵⁵

Tren hattının önemini gösteren bir diğer örnek, savaş sanayisinin temelini oluşturan kömür ve demirle ilgili meseledir. Ludendorff, memleketin her iki kaynağa da sahip olduğunu ama özellikle kömürün mevcut olmasına rağmen trenle göndermek mümkün olmadığına kaynakların varlığının önemi olmadığını ifade etmektedir.⁵⁶

Birinci Dünya Savaşı, Ludendorff'un anılarında da belirtildiği üzere teknoloji ve savaş sanayisi alanında büyük ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir ve uzun savaş süresi, savaş sanayisinin önemini artırır. Savaşın ekonomik boyutunu ve savaşan tarafların kaynaklara erişimini belirleyici bir faktör olan savaş sanayisi, özellikle silah üretimi ve lojistik organizasyon bakımından hayati bir görev üstlenir. Ülkeler, savaş sırasında silah ve savaş malzemeleri üretimini hızlandırır ve sanayi alanında ciddi gelişme kaydeder. Bilhassa “Fransa, İngiltere, Japonya ve Amerika harp sanayisi teşkilatı önemli ölçüde ilerlemeler göster[ir].”⁵⁷ Bu dönemde özellikle makineli tüfek, top, kimyasal silah, uçak, denizaltı gibi alanlardaki teknolojik gelişmeler; savaşın niteliğini ve gidişatını derinden etkiler.

Savaşın ana gücü kabul edilen ve yüze yakın yerde bahsi geçen topçu birlikleri ile toplar, düşman hatlarını bombardımana tutmak ve saldırıları desteklemek için yaygın şekilde kullanılır; savaşın cephedeki dinamiğini ve taktiksel stratejilerini önemli ölçüde etkiler. Siper savaşları döneminde, düşman hatlarını kırma ve siperleri yok etme amacıyla topçu birlikleri tarafından uzun süreli bombardımanlar gerçekleştirilir. Bu bombardımanlar; düşman askerlerinin moralini bozmak, cesaretini kırmak, savunmalarını zayıflatmak ve ilerlemeyi desteklemek amacıyla yapılır. Topçuların hassas hedef tespiti ve atış koordinasyonu, savaşın başarısını belirleyen önemli faktörlerden biridir. Toplar, haritada belirlenmiş düşman hedeflerine ateşlenerek düşman birliklerinin dağılmasını ve ileri harekâtları engellemeyi amaçlar. Topçu birlikleri ve topların kullanımına savaşın geleceği bakımından önem addeden Ludendorff, Almanya'nın savaşı kaybetme sebepleri arasında yeterince güçlü topçu birlikleri kurulamamasını gösterir:

“İngiltere'nin, zamanla, filosunun yanında kuvvetli bir ordu oluşturacağını hesaba katmak lazımdı. Kâfi miktarda insanı vardı. Harbi kazanmak için biz de hiçbir şeyi ihmal etmemeliydik. Almanya'nın silahlı bir ordu olması icap ediyordu. 1915 senesi Ocak ayının ilk günü, bir gazeteye gönderdiğim yeni yıl tebrikinde böyle söylemiştim. Başkumandanlık 1914 sonbaharında ve 1914-15 kışında 18-20 fırka oluşturmuştu. Redif ve müstahfiz teşkilatından yeni fırkalar vücuda getirmiştik. Fırka taburlarının adedini 12'den 9'a indirmek ve bu suretle kazanılmış olan taburlara topçu ve diğer sınıf askerler ilave ederek başka fırkalar oluşturmaya başlamıştık. Gerçi çok şey

55 Ludendorff, a.g.e., s. 193.

56 Ludendorff, a.g.e., s. 348.

57 Ludendorff, a.g.e., s. 189.

yapmıştık, fakat yapılan işler birçok açılardan kâfi değildi.”⁵⁸

Anılarda yirmiden fazla yerde bahsi geçen makineli tüfekler, yüksek hızlı ateş ve sürekli mühimmat desteği sağlayan otomatik silahlardır. Makineli tüfeklerin ve mühimmatın gelişimi, piyade birliklerinin etkinliği ile ateş gücünü artırır. Daha etkili tüfekler, öncesinde görülmemiş bir ateş gücü sağlayarak siper savaşlarının ve uzun menzilli saldırıların yaygınlaşmasına yol açar. Bu tüfekler, piyade birliklerine büyük bir avantaj sağlayarak düşmanı daha hızlı ve yoğun bir şekilde hedef alabilir. Makineli tüfeklerin etkinliği, savaş alanında görülmemiş ölçekte ölümcül sonuçlar doğurur. Savaş taktik ve stratejilerini kökten değiştiren silah, düşman hatlarını geniş bir alan boyunca etkili bir şekilde kontrol etme ve düşman birliklerine büyük zarar verme yeteneğine sahiptir. Savaş alanındaki hareketlilik ve çeviklik; uzun menzilli saldırıların yaygınlaşmasına, düşman hatlarının genişlemesine ve siper savaşlarının uzamasına neden olur.

Birinci Dünya Savaşı’nda ilk defa kullanılan, savaş tarihindeki kor-kuç ve ölümcül silah gelişmelerinden biri kabul edilen kimyasal silahlar da anılarda sıkça yer alır. Özellikle gaz mermilerinden bahseden General’in anılarında bu silahın kullanımı, savaşın ilerleyen dönemlerinde yaygınlaşır ve daha ölümcül, etkili gazlar geliştirilir. Cepheler arasında siper savaşlarının yaygın olduğu bir dönemde kullanılan gaz mermileri, rüzgârın etkisiyle düşman hatlarına sürülür ve solunum yoluyla askerlerin vücutlarına girerek ölümcül sonuçlar doğurur. Gazlar, savaşan askerler için görünmez ve duyumsanamaz olduğundan gazların fark edilmemesi ya da maske takılmadan siperlerde kalınması hallerinde ciddi sonuçlara sebep olur. Bununla beraber doğa olayları da gaz taarruzunun sonucunu etkileyen önemli bir etkidir. Örneğin Ludendorff, Rusya’ya karşı yapılan 1915 Yaz Seferi’nde 9. Ordu’nun başarısızlığını rüzgâr yönünün değişmesine bağlar:

“9. Ordu’nun 2 Mayıs’ta yaptığı gaz taarruzu başarılı olmamıştı. Bu taarruz yapıldığı zaman rüzgâr uygundu, lakin kitalara verilen talimat yanlışti. Gazın yayılması tam düşünüldüğü gibi iyi oldu, lakin kitalar, düşmanın bir daha kımıldamayacağını zannediyordu. Düşman bazı taraflarda ateşe başlayınca ve galiba kendi topçumuz da hakkıyla bir tesir gösteremeyince piyade taarruz etmedi ve gazın etki etmediği zannına kapıldı. 9. Ordu’nun gaz taarruzunda başarı şansı yoktu. Bu ordu daha sonra, büsbütün başka durum ve şartlar altında, aynı mevkide bir gaz taarruzu daha yaptığı zaman, bu defa da yön değiştirerek gazı beri tarafa doğru sürdü. Zehirlenmeden dolayı feci kayba uğradık, zaten kitaların gazla arası hiç hoş değildi. Gaz püskürtmeye mahsus aletlerin yerleştirilmesi çok uzun sürdüğü gibi, içi doldurulmuş gaz kaplarıyla siper içinde uygun rüzgâr şartları beklemek gerek subay gerekse askerlerin hoşuna gitmiyordu.”⁵⁹

Gaz mermileri, birçok askerinin ciddi şekilde etkilenmesine ve yaralanmasına neden olur. Solunum yollarında, ciltte ve gözlerde ciddi tahribatlarla beraber acı verici yaralanmalara yol açar. Ayrıca gaz mermilerinin kullanımı,

58 Ludendorff, a.g.e., s. 86.

59 Ludendorff, a.g.e., s. 154-155.

moral ve psikolojik etkilerle birlikte askerler arasında korku ve travma yaratır. Savaşın insanlık dışı yönünü temsil eden gaz mermilerinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki kullanımı, insanlık tarihindeki savaş kurallarını ve etik normları derinden etkiler. Savaşın korkunç ve ölümcül boyuta ulaşmasına katkıda bulunur ve savaşın yıkıcı doğasını vurgular.

Keşif, gözetleme ve hava üstünlüğü için kullanılan uçaklar; anılda topçu, bomba top kıtalarıyla beraber sıklıkla bahsedilen savaş unsurları arasındadır. İlk zamanlarda "O günlerde tayyare ile keşif yapmak mümkün değildi ve bizim tayyarelerimiz de çok azdı."⁶⁰ diyen General'e göre savaşın ilerleyen dönemlerinde hava muharebeleri önem kazanır; uçaklar bombardıman ve hedef vurma amacıyla da kullanılır. Çünkü savaş sürerken havacılık teknolojisi hızla gelişir ve uçaklar savaş alanında önemli bir rol oynamaya başlar. Hava muharebeleri, özellikle hava üstünlüğü ve keşif için kritik bir hale gelir. Uçaklar, düşman uçaklarıyla karşı karşıya gelerek hava üstünlüğü için mücadele eder ve söz konusu mücadelelerin savaşın sonuçlarını belirleyici etkileri olur. Hava üstünlüğü, düşman uçaklarını etkisiz kılma ve keşif görevlerini yerine getirme kapasitesi ile ilgilidir. Bir tarafın hava üstünlüğüne sahip olması, düşmanın hareketlerini gözlemlemek ve taktiksel avantaj elde etmek için büyük fayda sağlar. Ayrıca, uçaklar düşman hatlarını bombalayarak düşman birliklerine ve savunma düzenlemelerine zarar vermek amacıyla da etkili şekilde kullanılır. Özellikle stratejik hedeflerin vurulması ve düşmanın moralinin bozulması için hava saldırıları yaygınlaşır.

Ludendorff'un bahsettiği denizaltı ve tanklar, savaşta deniz ve kara gücüne yeni bir boyut kazandıran diğer teknolojik araçlardır. Denizaltılar, düşman gemilerini batırmak ve deniz ticaretini etkilemek için kullanılır. Özellikle Almanya'nın denizaltı savaş taktikleri, gemi konvoylarını hedef alarak saldırılar gerçekleştirmeye odaklıdır. Bu taktik, düşman ülkelerin mallarını taşıyan gemilere karşı saldırılar düzenleyerek deniz ticaretini olumsuz yönde etkiler ve ekonomik zararlar verir. Savaşta stratejik bir rol oynayan ve savaşın sonucunu etkileyen Alman denizaltılarının İngiliz gemilerini batırması, Birinci Dünya Savaşı'nın özellikle son dönemlerinde İngiltere'yi ekonomik bakımdan zor durumda bırakır. Bu sonuçların ardından Amiral Reinhard Scheer, denizaltı sayısının arttırılması yönünde bir politika izlemeye karar verir: "Amiral denizaltı inşaatı ve dolayısıyla etkilerinin çoğaltılmasını mümkün görüyordu. Denizaltı inşaatının arttırılması hususunda kendisine yardım etmemi rica etmişti. Amiral fazla denizaltı yapabilmek için çok miktarda işçiye ihtiyaç olduğundan bahsediyordu."⁶¹. İlk kez Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılan tank ise kara savaşlarında devrim niteliğinde bir silah olarak ortaya çıkar. Toprak üzerindeki engelleri aşarak ilerleyen araç, düşman hatlarını kırma ve ilerleme sağlama kabiliyetiyle dikkat çeker. Özellikle siper savaşlarının olduğu bölgelerde, düşman hatlarını deler ve saldırı birliklerine destek sağlayarak ilerlemeyi kolaylaştırır.

Birinci Dünya Savaşı'nda telefon, telsiz ve telgraf gibi iletişim araçları-

60 Ludendorff, a.g.e., s. 145.

61 Ludendorff, a.g.e., s. 688.

nın yaygın kullanımı; savaşın topyekûn hale dönüşmesinde önemli rol oynayan bir başka etkidir. Bu iletişim araçları; savaşın yönetimi, askeri operasyonların koordinasyonu, haberleşme ve propagandanın yayılması gibi birçok alanda hayati öneme sahiptir. Telefon, telsiz ve telgraf gibi iletişim araçları, komutanlar arasında hızlı ve anında iletişim kurma imkânı sağlar. Savaşın cephe ve cephe gerisindeki komuta merkezleri arasında haberleşme ağı kurmayı, stratejik planlama ve koordinasyonu kolaylaştırır. Komutanlar, anında haberleşerek taktiksel kararlar alabilir, hızlı bir şekilde birlikleri yönlendirebilir, saldırı veya savunma planlarını ayarlayabilir. Yine telefon, telsiz ve telgraf ağları, lojistik ve tedarik yönetimi için önemlidir. Cephedeki birliklerin ihtiyaç duyduğu malzeme, silah, yiyecek ve tıbbi yardım gibi lojistik gereksinimlerin hızlı bir şekilde yönetilmesine ve birliklerin etkin bir şekilde desteklenmesine olanak tanır. İstihbarat ve keşif faaliyetlerinde de büyük öneme sahip iletişim araçları, savaşın seyri ve stratejik kararların alınmasında avantaj sağlar. Çünkü casuslar ve istihbarat birimleri; düşmanın planlarını, askeri hareketlerini, stratejik noktalarını izlemek ve tespit etmek için iletişim ağlarını kullanır. Asker ve sivil ayırt edilmeksizin düşman devletlerin düşünce dünyalarına ve maneviyatına karşı başlatılan propaganda savaşlarında da telefon, telsiz ve telgraf; yanıltıcı bilgi verilen “kara propaganda”lar da dâhil olmak üzere bilgilerin hızlı şekilde yayılmasına ve kamuoyu algısının şekillendirilmesine katkıda bulunur.⁶² Taraflar, kendi propagandalarını hızla yayarak kahramanlık hikâyeleri, düşmanın kötülüğü ve savaşın meşruiyeti gibi mesajları kamuoyuna duyurabilir; kendi halkını cesaretlendirirken düşmanın moral motivasyonunu bozabilir.⁶³ Bu, halkın desteğini ve savaşa katılımını artırmak için etkili bir araç olarak kullanılır. Bahsi geçen iletişim araçlarına anılarında sıklıkla değinen Ludendorff’a göre Almanya’nın iletişim teknolojisinde yeterince iyi olmaması ve ağların düşman devletler tarafından tahrip edilmesi, savaşın kaybedilmesinin sebepleri arasındadır:

“Fenni muharebe araçları henüz mükemmel değildi. Doğu Prusya eyaletinde telefonla haberleşme imkânı çok kısıtlıydı. Memurlar kısmen mevkilerini terk etmişlerdi. Telsiz telgraf istasyonları çok iyi iş görüyorlarsa da yalnız ordu karargâhı ile süvaride vardı. Bu sebeple her şeyden önce otomobil vasıtasıyla karargâhtan zabıtlar göndermeye mecburdum. Gönüllü otomobil heyeti mensupları şoför olarak üstün hizmetler gösterdiler. Bunlar en cesur keşifleri andıran seyahatler yaptılar. Eldeki yetersiz sayıda tayyareye keşif için şiddetle muhtaçtım. Haber ve rapor gönderimi için bunlardan istifade etmezdim. Harp araçlarının kithâna rağmen her zaman malumat almak ve ordu kumandanlığının emirlerini zamanında yetiştirmek mümkün olmuştu. Ben de telefonla çok konuştum, gereken yerlerde tahrik edici davrandım ve genel olarak başarımız için elzem olan yerlerde müdahale ettim. Erkan-ı Harbiye reisleriyle bu şekilde şahsi bir münasebet, hadiseleri doğrudan یشitme ve bu konuda etkili olmak imkânını bahsettiğinden faydalı

62 Ludendorff, a.g.e., s. 28.

63 Gordon Wright, *The Ordeal of Total War, 1939-1945*, Harper Torchbooks, 1. Edition, New York 1968, p. 66.

olmaktaydı.”⁶⁴

“Teknik harp araçlarına olan ihtiyaç, doğu Prusya’dakinden daha fazlaydı. Ruslar az miktarda mevcut olan telgraf direklerini ve çekilmiş hatları tahrip etmiş, direkleri de düşürmüşlerdi. Birkaç sahra hattı inşa olunabildi ve bununla yetinmeye mecbur kaldık. Biz henüz, daha sonra mevzi muharebesinde olduğu gibi, muharebe şebekesinin tesisi hususunda o kadar zor beğenir cinsten değildik. Haberleşme postaları halinde yerleştirilmiş olan emir atlılarıyla, binek otomobilleri en güvenilir harp vasıtalarını teşkil ediyordu. Çok sınırlı sayıda olan telsiz telgraf istasyonları da iyi bir şekilde hizmet ediyordu. Keza, burada ben vaziyetten haberdar olmaya ve emirleri vakti zamanında ulaştırmaya muvaffak oldum.”⁶⁵

Anılar boyunca iletişim ve haberleşmenin, savaşın seyrini etkileyen kritik bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Teknik araçların geliştirilmesi ve haberleşme hatlarının güçlendirilmesi, savaşın yönetimi ve başarısı açısından hayati öneme sahiptir. Tüm cephelerde koordinasyonun sağlanabilmesi için iletişim kanallarının güvenilir ve etkin bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Zira teknik savaş araçlarının yeterince geliştirilememesi ya da düşman tarafından tahrip edilmesi, bilgilerin zamanında aktarılmasını engellemekte ve savaşın seyrini değiştirmektedir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı, tarih boyunca görülen diğer savaşlardan farklı olarak modern savaş teknolojisinin yoğun şekilde kullanıldığı bir savaştır. Bu savaşta taraflar, gelişmiş silah sistemleri ve teknolojileriyle savaşırlar. Topçu silahları, tüfekler, makineli tüfekler, zırhlı araçlar, uçaklar, denizaltılar ve kimyasal silahlar gibi pek çok yeni silah; savaşın yıkıcı yüzünü gözler önüne serer. Söz konusu silahların yanı sıra askeri stratejiler, ekonomik kaynaklar, politik kararlar ve toplumsal faktörler de savaşın sonuçları üzerinde etkili olur. Tüm bu unsurların bir araya geldiği bir dönem olan Birinci Dünya Savaşı’nı topyekûn savaş kavramı altında değerlendirmek mümkündür.

Alman General Erich Ludendorff’a göre Birinci Dünya Savaşı; tarihte eşi benzeri görülmemiş bir boyutta, çok sayıda cephede ve karmaşık bir yapıda gerçekleşen bir yıpratma savaşıdır. Ülkelerin savaşı kazanmak için tüm kaynaklarını seferber etme konusunda istekli olması, her bir cepheye dikkatli hazırlık yapmayı ve destek sağlamayı zorunlu kılar. Bu savaşın belki de en önemli yönlerinden biri, sürekli olarak insan gücünün seferber edilmesi ihtiyacıdır. Savaşın uzun süresi ve aşamalı karakteri, insan gücünün devamlı yenilenmesini gerektirir. Galip tarafın dahi büyük hasara uğradığını vurgulayan komutan, milyonlardan oluşan orduların savaşının uzun sürdüğünü ve her iki tarafın da savaştan bitkin çıktığını ifade eder.⁶⁶ Ludendorff, Birinci

64 Ludendorff, a.g.e., s. 84.

65 Ludendorff, a.g.e., s. 99.

66 “[T]opyekûn savaş artık ‘topyekûn zafer’ üretmeyen bir savaş dönemi başlatmıştır. Savaşlarda ödenen bedelleri telafi edecek bir savaş kazanımı bulmak giderek zorlaşmıştır. Topyekûn savaş çağında savaşların ‘kesin kazanan’ üretemeyeceğini, endüstriyel savaşın ve zorunlu askerlik sisteminin savaşan taraflar arasında bir pat durumu yaratıp savaşı

Dünya Savaşı'nın hızlı bir şekilde daha fazla can alabilen mekanik silahlarla gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Eski kılıç ve kalkanla yapılan göğüs göğse muharebelerden farklı bir anlayışın hüküm sürdüğü savaşta, coğrafi uzaklık hâlâ önemini korusa dahi teknolojinin gelişmesi, fiziksel engellerin üstesinden gelmeyi mümkün kılmaya başlar ve yeni savaş konseptlerinin ortaya çıkmasına olanak tanır. Ludendorff'un bakış açısı, savaşlarda düşman kuvvetlerinin tamamen imha edilerek savaşın kazanılacağı tezine karşı çıkar. Onun odaklandığı nokta, ordunun ve direnişin asli unsuru olan insanın, yani savaşmaya hazır ulusun rolünün muharebelerin kazanılmasında etkili olduğudur. General, savaşın sadece teknik üstünlüklerle kazanılmayacağına inanır ve insan faktörünün önemini vurgulayarak savaşan toplumun motivasyonunu ve kararlılığını anlamak ve değerlendirmek gerektiğini savunur. Onun için, yeni savaş düzenekleri ve teknolojileriyle birlikte bile insan unsuru, savaşın sonucunu etkileyen hayati bir faktördür.

Cephe ve cephe gerisinin daha önce hiçbir savaşta olmadığı kadar iç içe geçtiğini savunan Alman komutan, anıları boyunca muharebe kadar muharebe hazırlığı ve desteğinin de önem kazandığını ifade eder. Çünkü Birinci Dünya Savaşı yalnızca muharebelerle sınırlı değildir. Savaşın sonucunu, muharebe alanlarındaki başarı kadar arkada sağlanacak destek ve hazırlıklar da belirler. Tıbbi tedavi, lojistik destek, askeri eğitim gibi unsurlar; savaşın seyirini etkileyecek hayati faktörlerdir. Siperlerdeki askerlerin ihtiyaçları, cephe gerisindeki sanayi ve halkın katkılarıyla karşılanır. Bu savaş, sadece ordu mensuplarının değil, tüm toplumun katkı verdiği ve fedakârlıkta bulunduğu bir süreçtir. Ön cepheden geriye, her bireyin savaşın gidişatında etkisi vardır. Topyekûn bir katılımın, zaferin anahtarı olduğu kabul edildiğinden savaş, sadece siperlerde değil, aynı zamanda ülkelerin her köşesinde sürekli olarak hissedilir. Bu sebeple Ludendorff'a göre Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesi, Alman toplumunun topyekûn savaş ruhuna yeterince uymamasından ileri gelir.⁶⁷ Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı, askerî gücün yanı sıra sivil halkın da katkısıyla vücut bulan topyekûn bir çabadır. Savaşın sonucunu etkileyen bu katılım, siperlerdeki askerlerin mücadelesine ek olarak tüm toplumun savaşa angaje olması ve ülkenin geleceği için birlikte hareket etmesiyle mümkün kılınır. Ancak savaşın getirdiği zorluklar ve yıkıcı etkiler, Ludendorff'un Almanya örneğinde savunduğu gibi motivasyonun düşmesine ve topyekûn savaş ruhunun eksikliğine neden olmuş olabilir. Bu nedenle savaşın sonucu, sadece askerî strateji ve güçlü silahlarla değil, aynı zamanda toplumun bütünlüğü ve katılımıyla da şekillenmiştir.

Kaynaklar

AKAD, Mehmet Tanju, *Stratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları*, Kastaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1992.

uzatma olasılığının çok yüksek olduğunu ve aslında savaşların uluslararası politik sorunları çözmek bir yana, sebep olunan korkunç yıkıma rağmen onları çok daha çetrefilleştirdiğini somut analizlere dayanarak ileri sür[mek mümkündür].” (Beşikçi, a.g.m., 69).

- ANDERSON, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, (çev. İskender Savaşır), Metis Yayınları, İstanbul 1995.
- BEŞİKÇİ, Mehmet, "Topyekûn Savaş" Kavramı ve Son Dönem Osmanlı Harp Tarihi", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 198, 2010, s. 62-69.
- BİNGÖL, Oktay, "Birinci Dünya Savaşının Muharebenin Dönüşümündeki Rolü", *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:3, 2014, s. 1-31.
- BLACK, Jeremy, *Savaş ve Dünya: Askerî Güç ve Dünyanın Kaderi 1450-2000*, (çev. Yeliz Özkan), Dost Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2000.
- BROWNE, Will, and DRACE-BROWNE, Denise, *The First Nazi: Erich Ludendorff, The Man Who Made Hitler Possible*, Counterpoint, 1st Edition, Berkeley 2016.
- ÇONA, Ömer, "Savaşların Değişimi Meselesi Çerçevesinde Alman Birliği ve I. Dünya Savaşları", *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 43, 2023, s. 226-250.
- DİNER, Dan, *Yüzyıl Anlamak: Evrensel Bir Tarih Yorumu*, (çev. Hulki Demirel), İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009.
- EMBEL, Ersin, "Topyekûn Savaş Uygulamasının Tarihsel Gelişimi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), Mart 2016, s. 153-171.
- GRAY, Colin, and WIRTZ, James J., *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*, Routledge, 3rd Edition, London 2024.
- GÜLBOY, Burak Samih, "Alman Düşüncesinde Savaşın Meşruiyeti: Bernhardi, Ludendorff ve Carl Schmitt Üzerine", İstanbul: Birinci Dünya Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Savaş ve Toplum, 2018.
- HART, Basil Liddell, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, (çev. Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2014.
- HERBERG-ROTHER, Andreas, *Clausewitz's Puzzle*, Oxford University Press, 1. Edition, Oxford 2007.
- HOBSBAWM, Eric, *Kısa 20. Yüzyıl: Aşırıklar Çağı 1914-1991*, (çev. Yavuz Alogan), Everest Yayınları, İstanbul 2014.
- HOWARD, Michael, *War in European History*, Oxford University Press, Updated Edition, Oxford 2009.
- KÖROĞLU, Erol, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914 - 1918): Propagandanın Milli Birlik İnşasına*, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2004.
- LUDENDORFF, Erich, (2014). *Birinci Dünya Savaşı'nda Gördüklerim ve Yaşadıklarım*, (haz. Asiye Yıldırım), Dün Bugün Yarın Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2014.
- LUDENDORFF, Erich, *Topyekûn Harp*, (çev. Aynur Onur Çifci-Erhan Çifci), Dergâh Yayınları, İstanbul 2017.
- NICHOLLS, David, *Adolf Hitler: A Biographical Companion*, Bloomsbury Academic, 1st Edition, London 2000.
- PARKINSON, Roger, *Tormented Warrior: Ludendorff and the Supreme Command*, Hodder and Stoughton, 1st Edition, London 1978.
- PEHLİVAN, Oğuzhan ve ÖZ, Tolga, "Askerî Karar Verme Sürecinin Taktik ve Operatif Seviyede Etkinliği ve Eğitim İhtiyacı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 36, 2020, s. 947-975.
- ROSS, Stewart, *World War I*, Arcturus Publishing, 1st Edition, London 2008.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul 2000.

giz

TRAVERSO, Enzo, *Fire and Blood: The European Civil War, 1914-1945*, (trans. David Fernbach), Verso Books, 1st Edition, London 2016.

TUCKER, Spencer, 1914-18 Birinci Dünya Savaşı, *Dretnot, Tank ve Uçak: Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000* içinde, ed. Jeremy Black, (çev. Yavuz Alogan), Kitap Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul 2003.

VAN CREVELD, Martin, *Technology and War: From 2000 B.C. to the Present*, Abe Books, 1st Edition, Victoria 1989.

VARLIK, Ali Bilgin, "Savaş Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım", *Avrasya Terim Dergisi*, 1 (2), 2013, s. 114-129.

VON CLAUSEWITZ, Carl, *On War*, (trans. J.J. Graham), Penguin Classics; Abridged Edition, London 1982.

WRIGHT, Gordon, *The Ordeal of Total War, 1939-1945*, Harper Torchbooks, 1. Edition, New York 1968.

YALÇINKAYA, Haldun, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2008.

Extended Abstract

The First World War is considered one of the most catastrophic conflicts in human history. It was characterized by the unprecedented use of modern weapons and led to immense losses and destruction. The brutality of this war and the high number of casualties have had a lasting impact on societies worldwide and raise important questions about future warfare. In contrast to previous conflicts, modern technologies and weapons such as artillery, rifles, machine guns, armored vehicles, aircraft, submarines and chemical weapons were used on a large scale in the First World War. In addition, military strategies, economic resources, political decisions and social factors played a decisive role in the outcome of the war, making it a prime example of total war. German General Erich Ludendorff described the First World War as a war of attrition that was unprecedented in its scale and complexity and was fought on several fronts. Mobilizing all national resources to achieve victory required meticulous preparation and sustained support for each front. One of the critical aspects of the war was the constant need for manpower. The protracted and grueling nature of the conflict required a constant supply of soldiers, with even the victorious nations suffering significant losses. Ludendorff emphasized that the war, which involved millions of people, drained both sides, highlighting the exhaustive nature of such an all-out conflict. Ludendorff emphasized that the First World War introduced a new dimension of warfare with mechanical weapons that were capable of inflicting casualties quickly and en masse, in contrast to the old methods of close combat. Despite the technological advances, he rejected the idea that a war could be won simply by destroying the enemy's armed forces. Instead, he emphasized the importance of the human element, claiming that motivation and determination were crucial to victory. Ludendorff believed that technical superiority alone was not enough, but that it was important to understand and evaluate the morale and resilience of warring societies. He thought that the human factor had a decisive influence on the outcome of war, even in times of new war mechanisms and technologies. Ludendorff also noted the unprecedented integration of the front lines and the home front. In his memoirs, he argued that battle preparations and support played decisive roles, emphasizing that the First World War was not confined to the battlefield. The war's outcome depended on both frontline successes and the support and preparations in the rear. Essential elements such as medical care, logistical support, and military training shaped the war's course. The soldiers' needs in the trenches were met through the contributions of industry and the civilian population. This war represented a process where not only the army but society as a whole made sacrifices and contributions. Every individual influenced the war's trajectory from the front line to the home front. The war's impact was felt across the nation,

with total societal participation recognized as the key to victory. Ludendorff attributed Germany's defeat in the First World War to its society's failure to fully adapt to the spirit of total war. The involvement of both the civilian population and the armed forces was essential for a comprehensive war effort. The war's outcome hinged on the unity and participation of society, alongside military strategy and advanced weaponry. However, Ludendorff suggested that the hardships and devastating effects of the war could have led to a decline in motivation and a lack of fighting spirit among Germans. Consequently, the war's result was determined not only by military prowess but also by societal integrity and involvement.

gazi

Akademik
Bakış

285

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024